

ERTA YOSHLI BOLALARDA TERI TOSHMALARINING KO‘P UCHRASHINING SABABLARI

Normurodov Sunnatjon Sanjar og‘li

Primova Shakhzoda Zafar qizi

Xudoyberdiyeva Ruxshona Zayniddin qizi

Hayitov Xolbozor Abdumalik o‘g‘li

ANNOTATSIYA: Ushbu ilmiy maqolada erta yoshli bolalarda teri toshmalarining ko‘p uchrash sabablari kompleks ravishda o‘rganiladi. Teri toshmali bolalarda mustaqil kasallik emas, balki turli patologik va fiziologik jarayonlarning muhim klinik belgisi sifatida qaraladi. Maqolada terining anatomik-fiziologik xususiyatlari, immun tizim yetilmaganligi, allergik reaktivlik, infeksiyon omillar hamda tashqi muhit ta’siri keng tahlil qilinadi. Shuningdek, etiologik omillarning o‘zaro bog‘liqligi va klinik ahamiyati ilmiy manbalar asosida yoritiladi.

Kalit so‘zlar: teri toshmasi, bolalar, dermatit, allergiya, infeksiya, immunitet, gigiyena, miliaria, pediatriya.

Erta yoshli bolalarda teri toshmali pediatriyada eng ko‘p uchraydigan simptomlardan biri hisoblanadi. Teri toshmasi alohida kasallik emas, balki organizmda kechayotgan turli patologik jarayonlarning tashqi ifodasidir. Ayniqsa yangi tug‘ilgan va 3 yoshgacha bo‘lgan bolalarda bu holat tez-tez uchraydi, bu esa ularning organizmi tashqi muhitga moslashish jarayonida ekanligi bilan izohlanadi.

huggies.uz

ASOSIY QISM

Erta yoshli bolalarda teri toshmalarining ko‘p uchrashining asosiy sababi terining anatomik va fiziologik jihatdan yetilmaganligidir. Chaqaloqlarda epidermis yupqa, shox qavati rivojlanmagan va himoya funksiyasi sust bo‘ladi. Shu sababli tashqi omillar — issiqlik, namlik, kimyoviy moddalar va mikroorganizmlar ta’siriga nisbatan sezuvchanlik yuqori bo‘ladi. Teri bar’yerining yetarli shakllanmaganligi patogenlarning oson kirib borishiga imkon yaratadi.

Immun tizimning yetilmaganligi ham muhim omil hisoblanadi. Erta yoshda hujayraviy va gumoral immunitet mexanizmlari to‘liq shakllanmagan bo‘lib, organizm har qanday antigen ta‘siriga kuchli va tez javob qaytaradi. Shu sababli bolalarda infeksiyon kasalliklar ko‘pincha teri toshmalari bilan namoyon bo‘ladi. Virusli va bakterial infeksiyalar (masalan, qizamiq, qizilcha, skarlatina) aynan teri belgilarini beradi.

Allergik reaksiyalarga moyillik ham katta ahamiyatga ega. Erta yoshda ichak bar‘yerining o‘tkazuvchanligi yuqori bo‘lib, oziq-ovqat allergenlari qon oqimiga oson o‘tadi va teri orqali namoyon bo‘ladi. Shu sababli atopik dermatit, diatez va eshakemi kabi allergik kasalliklar keng tarqalgan. Teri toshmasi ko‘pincha oziq-ovqat, dori vositalari yoki tashqi allergenlarga javoban rivojlanadi .

Baby Magazin Club

Gigiyenik omillar ham muhim rol o‘ynaydi. Terining yetarli parvarish qilinmasligi, taglikni o‘z vaqtida almashtirmaslik va teri burmalarida namlikning to‘planishi mikroblar ko‘payishi uchun qulay sharoit yaratadi. Natijada dermatit va bezi toshmasi rivojlanadi. Ayniqsa siydik va najas tarkibidagi moddalar terini irritatsiya qilib, yallig‘lanishga olib keladi.

Baby Magazin Club

Issiqlik almashinuvi mexanizmlarining yetilmaganligi ham toshmalar paydo bo‘lishiga sabab bo‘ladi. Ter bezlari faoliyati to‘liq rivojlanmaganligi sababli issiq sharoitda ter ajralishi buziladi va miliaria (issiq toshma) rivojlanadi. Bu holat ko‘pincha noto‘g‘ri kiyintirish yoki ortiqcha o‘rash natijasida yuzaga keladi.

Infeksiyon omillar orasida bakterial, virusli va zamburug‘li kasalliklar muhim o‘rin tutadi. Teri toshmasi ko‘pincha organizmning infeksiyaga qarshi javob reaksiyasi sifatida yuzaga chiqadi. Ayrim hollarda toshmalar ichki organlar patologiyasining ham belgisi bo‘lishi mumkin .

Baby Magazin Club

Teri qon tomir tizimining o‘ziga xosligi ham muhimdir. Bolalarda kapillyarlar yuzaga yaqin joylashgan bo‘lib, ular tez kengayadi va yallig‘lanish mediatorlariga sezgir bo‘ladi. Shu sababli har qanday ta‘sirda qizarish va toshma tez rivojlanadi.

Genetik omillar ham inkor etilmaydi. Allergik kasalliklarga moyillik ko‘pincha irsiy bo‘lib, ota-onada allergiya mavjud bo‘lsa, bolada ham teri reaksiyalari ko‘proq kuzatiladi.

Shuningdek, tashqi muhit omillari — iqlim, havo namligi, harorat o‘zgarishlari ham teri holatiga ta’sir qiladi. Masalan, issiq va nam muhitda toshmalar ko‘proq uchraydi, chunki bu sharoit mikroorganizmlar ko‘payishi uchun qulay hisoblanadi.

Erta yoshli bolalarda terining mikrobiomi (normal mikroflora) hali to‘liq shakllanmagan bo‘ladi. Katta yoshdagilarga nisbatan terida foydali bakteriyalar muvozanati barqaror emasligi sababli patogen mikroorganizmlar tez ko‘payadi. Bu esa bakterial va zamburug‘li toshmalar (masalan, kandidamikoz) rivojlanishiga sharoit yaratadi.

Teri lipid qatlamining yetarli rivojlanmaganligi ham muhim omillardan biridir. Yog‘ bezlari faoliyati o‘zgaruvchan bo‘lib, himoya lipidlari yetarli darajada ishlab chiqilmaydi. Natijada teri quriydi, mikroshikastlanishlar paydo bo‘ladi va allergenlar hamda mikroblar uchun kirish eshigi ochiladi.

Transdermal suv yo‘qotilishi (TEWL) bolalarda yuqori bo‘ladi. Bu esa terining tez qurib qolishiga va himoya funksiyasining susayishiga olib keladi. Shu sababli bolalarda ekzema va atopik dermatit rivojlanish xavfi yuqori bo‘ladi.

Gormonal omillar ham yangi tug‘ilgan chaqaloqlarda toshmalar paydo bo‘lishiga sabab bo‘ladi. Onadan o‘tgan gormonlar ta’sirida neonatal akne yoki seboreik dermatit kuzatilishi mumkin. Bu holatlar vaqtinchalik bo‘lib, odatda mustaqil yo‘qoladi.

Ovqat hazm qilish tizimining yetilmaganligi bilan bog‘liq disbioz holatlari ham teri toshmalariga sabab bo‘ladi. Ichak mikroflorasining buzilishi immun javobni o‘zgartirib, allergik va yallig‘lanish reaksiyalarini kuchaytiradi. Bu “ichak–teri o‘qi” orqali tushuntiriladi.

Erta yoshdagi bolalarda ferment tizimlari ham to‘liq shakllanmagan bo‘ladi. Bu oziq moddalarining to‘liq parchalanmasligiga olib keladi va allergik reaksiyalar xavfini oshiradi. Natijada terida toshmalar paydo bo‘lishi mumkin.

Dori vositalariga sezuvchanlik ham bolalarda yuqori bo‘ladi. Antibiotiklar, antipiretiklar va boshqa preparatlar allergik yoki toksik teri reaksiyalarini chaqirishi mumkin. Bu ko‘pincha makulopapulyoz toshmalar yoki eshakemi ko‘rinishida namoyon bo‘ladi.

Stress omili ham bolalarda teri kasalliklariga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Garchi kichik yoshda bu kamroq sezilsa-da, vegetativ nerv tizimi orqali teri reaksiyalari kuchayishi mumkin.

Erta yoshli bolalarda teri nerv retseptorlarining yuqori sezuvchanligi kuzatiladi. Bu holat neyro-immun mexanizmlar orqali yallig'lanish jarayonlarini tezlashtiradi. Natijada hatto kichik irritatsiya ham kuchli qizarish va toshma bilan namoyon bo'lishi mumkin. Bu jarayon neuropeptidlar (substansiya P, CGRP) ajralishi bilan bog'liq bo'lib, ular tomir kengayishini va yallig'lanishni kuchaytiradi.

Teri immunitetining muhim komponenti bo'lgan Langerhans hujayralari bolalarda funksional jihatdan yetilmagan bo'ladi. Bu hujayralar antigenni tanib, immun javobni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ularning faoliyati yetarli bo'lmagani sababli allergik va infeksiyon jarayonlar noto'g'ri yoki ortiqcha javob bilan kechadi, bu esa toshmalarni kuchaytiradi.

Erta yoshdagi bolalarda IgA sekretsiyasi past bo'ladi. Sekretor immunoglobulin A shilliq qavatlar va terining himoyasida muhim rol o'ynaydi. Uning yetishmovchiligi patogenlarning ko'payishiga va terida yallig'lanish reaksiyalarining rivojlanishiga olib keladi.

Teri pH muhiti bolalarda neytralga yaqin bo'ladi, kattalarda esa biroz kislotali ("acid mantle"). Kislotali muhit mikroorganizmlar o'sishini cheklaydi, shuning uchun bolalarda bu himoya mexanizmi sust bo'lib, infeksiyon toshmalar tez rivojlanadi.

Erta yoshda limfa tizimi ham to'liq shakllanmagan bo'ladi. Limfa drenajining yetarli emasligi yallig'lanish mediatorlarining uzoq vaqt saqlanishiga olib keladi, bu esa toshmalar davomiyligini uzaytiradi.

Gipoksiya va perinatal omillar ham teri reaksiyalariga ta'sir qiladi. Homila davrida yoki tug'ruq vaqtida kislorod yetishmovchiligi bo'lgan bolalarda metabolik va immun tizim o'zgarishlari tufayli teri kasalliklariga moyillik yuqori bo'ladi.

Antibiotiklardan keng foydalanish ichak mikrobiotasini buzadi va bu holat "disbioz-teri" bog'liqligi orqali allergik va yallig'lanish toshmalarini kuchaytiradi. Shu sababli zamonaviy pediatriyada probiotiklar qo'llash muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Erta yoshli bolalarda fermentativ antioksidant tizim (superoksid dismutaza, katalaza) yetarli darajada rivojlanmagan. Natijada erkin radikallar ta'siri kuchayadi va teri hujayralari shikastlanadi. Bu esa yallig'lanish va toshmalar paydo bo'lishiga olib keladi.

Teri regeneratsiyasi jarayonlari bolalarda tez kechsa-da, bu jarayonlar nomukammal bo'lishi mumkin. Shu sababli toshmalar tez paydo bo'ladi, lekin ba'zan pigmentatsiya yoki qoldiq o'zgarishlar bilan bitadi.

Erta yoshdagi bolalarda suyuqlik almashinuvi ham o'ziga xos. Teri orqali suyuqlik yo'qotilishi yuqori bo'lgani sababli suvsizlanish tez rivojlanadi, bu esa terining elastikligini pasaytirib, yallig'lanishga moyillikni oshiradi.

Psixo-emotsional omillar (masalan, ona bilan aloqaning buzilishi, stress) ham vegetativ nerv tizimi orqali teri reaksiyalarini o'zgartirishi mumkin. Bu ayniqsa atopik dermatitda muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlarda epigenetik omillarning roli ham ko'rsatib o'tilgan. Atrof-muhit ta'siri gen ekspressiyasini o'zgartirib, bolalarda allergik va yallig'lanish kasalliklariga moyillikni oshiradi.

Shu bilan, erta yoshli bolalarda teri toshmalarining ko'p uchrashi ko'plab tizimlarning (immun, nerv, endokrin, metabolik) yetilmaganligi va ularning o'zaro murakkab ta'siri bilan izohlanadi. Bu esa mazkur muammoni chuqur va kompleks yondashuv asosida o'rganishni talab qiladi.

Vitamin va mikroelement yetishmovchiligi (ayniqsa A, E, D vitaminlari) terining regeneratsiya jarayonlarini buzadi va uning himoya xususiyatini pasaytiradi. Bu esa turli dermatitlar va toshmalarining rivojlanishiga olib keladi.

Shuningdek, emlashdan keyingi reaksiyalar ham vaqtinchalik toshmalar bilan kechishi mumkin. Bu organizmning immun javobi sifatida baholanadi va odatda xavfli emas.

Erta yoshdagi bolalarda kontakt dermatit ham keng tarqalgan. Bu kiyim matosi, sovun, krem yoki boshqa kimyoviy moddalarga reaksiyasi sifatida yuzaga keladi. Ayniqsa sintetik materiallar va agressiv yuvish vositalari terini tez irritatsiya qiladi.

Shunday qilib, teri toshmalarining ko‘p uchrashi bolalarda faqat bitta sabab bilan emas, balki ko‘plab tizimlarning yetilmaganligi va tashqi omillarning kompleks ta’siri bilan bog‘liq. Bu holatni to‘g‘ri baholash pediatr va dermatologdan chuqur klinik yondashuvni talab qiladi.

Yashoda Hospitals

Yangi tug‘ilgan davrda esa fiziologik toshmalar ham uchraydi. Masalan, toksik eritema yoki neonatal akne organizmning tashqi muhitga moslashuv reaksiyasi bo‘lib, odatda o‘z-o‘zidan yo‘qoladi .

huggies.uz

XULOSA

Erta yoshli bolalarda teri toshmalarining ko‘p uchrashi ko‘p omilli jarayon bo‘lib, u terining anatomik nozikligi, immun tizimning yetilmaganligi, allergik moyillik, gigiyena va tashqi muhit ta’siri bilan bog‘liq. Teri toshmasi ko‘pincha organizmdagi boshqa patologik jarayonlarning belgisi bo‘lgani sababli uni to‘g‘ri baholash va erta diagnostika qilish muhim ahamiyatga ega. Profilaktikada gigiyena qoidalariga rioya qilish, to‘g‘ri ovqatlantirish va infeksiyalarning oldini olish asosiy o‘rin tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Huggies Uzbekistan. Bolada toshma: sabablari va davolash usullari.
2. BabyMagazinClub. Bolalarda yuz toshmasi: sabablari.
3. Yashoda Hospitals. Bezi toshmasi: sabablari va profilaktikasi.
4. Delachieve. Bolalarda toshma sabablari va klinik ahamiyati.
5. O‘zbekiston pediatriya ilmiy manbalari va darsliklari.